

DOI: 10.34015/2523-4552.2024.4.14  
УДК 343.98

*Яремчук Р. Л.,  
аспірант Харківського національного  
університету внутрішніх справ  
ORCID: 0009-0004-8288-0765*

## **ТИПОВІ СПОСОБИ УМИСНИХ ВБИВСТВ, ВЧИНЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ**

У науковій статті проаналізовано стан наукової розробленості щодо особливостей розслідування окремих видів кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я людини, а також результати узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (архівних кримінальних справ) щодо умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану на території України. На підставі цього виокремлено найбільш типові способи їх безпосереднього вчинення. В основу поділу способів вчинення умисних вбивств, що досліджуються, покладено функціональне призначення застосованої особою злочинця вогнепальної зброю, що виступає об'єктивним чинником обрання ним відповідних прийомів та засобів досягнення злочинного умислу. Висвітлено змістовне наповнення поняття «спосіб кримінального правопорушення» через призму ряду наук кримінального циклу, таких як кримінальне право та кримінологія, кримінальний процес та криміналістика.

Як висновок дослідження в основу типізації способів вчинення умисних вбивств з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану пропонується покласти функціональне призначення застосованого особою злочинця знаряддя. Відтак, вона виглядає наступним чином: 1) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання бойової вогнепальної зброї; 2) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання мисливської вогнепальної зброї; 3) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання спортивної вогнепальної зброї; 4) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання некласифікованої за функціональним призначенням вогнепальної зброї.

**Ключові слова:** умисне вбивство, спосіб кримінального правопорушення, типовий спосіб вчинення злочину, вогнепальна зброя, криміналістична характеристика, знаряддя злочину, засоби злочину, воєнний стан, методика розслідування, позбавлення життя, заподіяння смерті.

**Постановка проблеми.** Найважливішим обов'язком будь-якої правової держави є захист прав та інтересів її громадян як всередині

країни, так і за її межами на міжнародному рівні. Конституцією України закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недотор-

канність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю [9]. Тоді як умисне вбивство відноситься до числа найбільш суспільно-небезпечних діянь, причинним наслідком якого є заподіяння смерті іншій людині. Цей різновид злочину завжди перебуває в центрі уваги криміналістів, оскільки процес його розслідування в багатьох випадках супроводжується суттєвими труднощами. Не є виключенням і умисні вбивства, що вчиняються з використанням різних зразків вогнепальної зброї в сучасних умовах дії правового режиму воєнного стану на території України.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Виокремлення типових способів вчинення окремих видів або категорій вбивств були предметом дослідження таких науковців як І. В. Борисенко, В. І. Воронін, Т. В. Ганжа, В. О. Гусева, В. В. Кікінчук, А. І. Кунтій, А. О. Логвиненко, В. О. Малярова, В. В. Невгад, І. І. Несвітайло, О. С. Павлюк, В. В. Пясковський, О. С. Саїнчин, С. В. Страхова, Р. Л. Степанюк, В. С. Суходубов, К. Г. Шеленіна, М. С. Цуцкірідзе, О. В. Чернов, К. А. Шаповал та інших. Поряд з цим, залишилися поза увагою прийоми та операції, що об'єднані єдиним злочинним умислом – протиправним заподіянням смерті іншій особі саме з використанням вогнепальної зброї. Крім того, починаючи з 24 лютого 2022 року наша держава переживає важкі часи в умовах повномасштабної агресії РФ проти України. В правовому полі йдеться про дію особливого режиму воєнного стану, за фактом – терор мирного населення, ескалація збройного конфлікту, окупація військами противника територій і т.п. Такого роду негативні явища ведуть

до непоодиноких випадків неправомірного використання вогнепальної зброї у власних цілях осіб злочинців. Наведені обставини вказують на недостатню наукову розробленість вказаного питання та диктують потребу в розробленні науково-обґрунтованих та практично-орієнтованих методичних рекомендацій щодо розслідування умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану. Тоді як типізація способів вчинення такого роду кримінальних правопорушень лежить в основі такої методики та виступає своєрідним орієнтиром для її розробки.

**Постановка завдання.** Метою статті є виявлення та аналіз типових способи умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану.

**Виклад основного матеріалу.** Питання дослідження «способу вчинення злочину у правовій науці є різноаспектною та виступає предметом дослідження ряду наук кримінального циклу, таких як кримінальне право та кримінологія, кримінальний процес та криміналістика» [1, с. 32]. Зважаючи на вказану обставину розкриємо зміст зазначеної наукової категорії з урахуванням різних сфер наукової діяльності людини.

Так, у кримінальному праві «спосіб вчинення злочину є складовою об'єктивної сторони і за своєю сутністю характеризує злочинне діяння, його вид, впливає на кваліфікацію та ступінь тяжкості відповідальності. Тобто характеристика способу злочину у кримінальному праві може мати своє відображення у статтях Особливої частини Кримінального кодексу України у вигляді квалі-

фікуючих обставин (наприклад, пп. 4-5, 10-12 ч. 2 ст. 115 КК України тощо) та обставин, що обтяжують відповідальність (ст. 67 КК України)» [7, с. 343-344]. Стає зрозумілим, що Ю. О. Гресь використовує класичний підхід до встановлення місця вчинення злочину у структурі кримінального правопорушення через призму норм Закону України про кримінальну відповідальність. Це зумовлено тим, що обраний спосіб вчинення безпосередньо впливає на кваліфікацію діяння та розмежовує склади різних злочинів.

Більше того, ряд вчених-правників ототожнюють спосіб та засіб вчинення кримінального правопорушення, що суперечить етимологічному змісту наведених понять. Безумовно, вихідні дані й індивідуальні ознаки засобів та (або) знарядь злочину лежать в основі обраного особою злочинця набору актів поведінки чи прийомів, спрямованих на реалізацію незаконного умислу. Напевне, «враховуючи такий нерозривний зв'язок способу і засобів вчинення злочину, деякі автори ототожнюють знаряддя (засоби) вчинення злочину і спосіб, що, природно, не можна визнати правильним. Якщо спосіб здійснення злочину означає послідовність прийомів, що застосовуються особою, то під засобами вчинення злочинів розуміються ті речі, предмети, документи, механізми, пристосування, які використовуються для здійснення злочинного зазіхання» [4, с. 103]. Ми погоджуємося з авторкою зазначених вище дефініцій та вважаємо, що їх варто доповнити твердженням про наявність єдиного злочинного умислу – акумулюючої перемінної, яка виступає так званою

основою у наведеній вище інформаційній моделі.

Щодо ж кримінологічних аспектів дослідження способу вчинення кримінального правопорушення, вони базуються на дослідженнях емпіричної бази та отриманих статистичних даних, що надає практичній значимості та ваги отриманим результатам. Це позитивно впливає на розширення інструментарію як то кримінологічне моделювання з метою виокремлення дієвих методів боротьби зі злочинністю в тому чи іншому регіоні нашої держави.

М. О. Флюнт зазначає, що «способу вчинення злочину в кримінологічному сенсі притаманні наступні ознаки: може охоплювати всі етапи злочинної діяльності, у тому числі й формування та виникнення умислу; може охоплювати як елементи, відображені в окремих кримінально-правових конструкціях (складах злочину), і тільки ними обмежуватися, так і їх комплекс, що дозволить більш точно охарактеризувати структуру злочинності; дозволяє виділити додаткові дані про особу злочинця, його потенціал, професію та інші відомості, що не мають кримінально-правового та криміналістичного значення; дозволяє визначити ставлення злочинця до об'єкту і предмету посягання, дозволяє встановити реальні причини злочинів, основні об'єктивні та суб'єктивні детермінанти способу вчинення злочину; дозволяє оцінити ймовірність застосування окремого способу вчинення злочину і, виходячи з практики, частоту його застосування; дозволяє визначити віктимність об'єкта посягання; дозволяє виявити та розкрити недоліки всього комплексу заходів з протидії злочинності» [20,

с. 236]. Авторка розглядає спосіб вчинення злочину не лише через призму механізму злочинної діяльності, а використовує комплексний підхід, що дозволяє охопити всі елементи поведінки особи злочинця. Тобто йдеться про детермінованість цілеспрямованих актів поведінки суб'єкта кримінального правопорушення та заздалегідь обраного найбільш оптимального й дієвого способу досягнення кінцевої мети.

Тоді як в кримінальному процесуальному сенсі слушною є позиція І. Ю. Наголової. Вчена зазначає про «кримінальне процесуальне значення встановлення і доказування способу вчинення злочину від котрого залежать: межі проведення огляду місця події та забезпечення його охорони; предметна підслідність кримінального правопорушення; визнання того чи іншого предмету речовим доказом; визначення виду криміналістичних експертиз, які підлягають проведенню в рамках кримінального провадження за вилученими речовими доказами та іншими встановленими фактами та даними; вирішення питання про обрання відносно підозрюваної особи запобіжного заходу та заходів забезпечення кримінального провадження» [16, с. 251]. Безумовно процес доказування способу вчинення кримінального правопорушення впливає на процесуальну форму встановлення істини у кримінальному провадженні та притягнення до відповідальності особи, яка його скоїла.

Крім того, «процесуально-правове значення способу вчинення злочину важливе для реального забезпечення права обвинуваченого на захист, бо особа, яка притягнута до кримінальної відповідальності, може

ефективно захищатись від пред'явлених обвинувачень тільки в тому випадку, коли їй відомо, які за формою вчинки поставлені їй за вину. У цілому інтерес кримінально-правової і кримінальної процесуальної теорії до способу вчинення злочинів обмежений: з усього його змісту вивчається лише те, що має правове значення для відмежування злочинного від незлочинного, для кваліфікації злочину та індивідуалізації покарання; поняття способу вчинення злочину формується на високому рівні загальності, що не містить необхідної для криміналістики деталізації» [3, с. 65].

Стосовно криміналістичного наповнення поняття «спосіб злочину», доволі поширеним є підхід структуризації способу кримінального правопорушення на так звані складні або прості типи, повно-структурні або усічені першої й другої категорії та ін. Тобто йдеться не лише про акти поведінки особи злочинця, що спрямовані виключно на вчинення кримінального правопорушення, що тягне за собою обрання часу, місця та обстановки таких діянь. Серед інших вивчаються закономірності прийомів та операцій, спрямованих власне на підготовчі (залучення співучасників; підбір знаряддя та засобів злочинної діяльності; обрання транспортного засобу; вивчення місцевості для обрання оптимальних шляхів пересування тощо) та дії з приховування їх наслідків (знищення слідової картини на місці події; залякування очевидців злочину; інсценуація або постановка речової обстановки тощо).

Як правильно відзначає В. В. Тищенко, «у сучасній криміналістиці загальновизнаним є розуміння спо-

собу вчинення злочину як детермінованого об'єктивними та суб'єктивними чинниками комплексу дій суб'єкта з підготовки, вчинення та приховування злочину. Однак воно стосується лише злочинів, які вчиняють з усвідомленим умислом. В інших випадках виокремлюють два елементи в структурі способу злочину: підготовка та вчинення або вчинення і приховування, а в найпростіших – лише спосіб вчинення злочину» [19, с. 94]. Відтак, під способом кримінального правопорушення варто розуміти набір взаємопов'язаних прийомів та операцій, спрямованих на підготовку, безпосередньо вчинення та (або) приховування наслідків злочинної діяльності, що індивідуалізовані особистісними якостями особи (-іб) злочинця (-ів).

З точки зору криміналістичної науки способи умисного вбивства, знаряддя та засоби, що їм відповідають, умовно варто розділити на дві великі групи, а саме: «1) способи, пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень (побиття руками та ногами, заподіяння тілесних ушкоджень тупими предметами, заподіяння колото-різаних ран, заподіяння вогнепальних тілесних ушкоджень, учинення вбивства з використанням вибухових пристроїв та ін.); 2) способи, не пов'язані з нанесенням тілесних ушкоджень (утоплення, характерною ознакою якого є вода в легенях; ураження електричним струмом, типовим для якого є наявність на тілі потерпілого сліду опіку в місці контакту тіла з джерелом електричного струму; використання з метою вбивства радіоактивних матеріалів, ознаками чого є симптоми променевої хвороби, та ін.) [5, с. 24-26].

А тому вбачаємо за доцільне висвітлити типові способи вчинення кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, запропоновані авторами в контексті розробки окремих криміналістичних методик у вказаній специфічній сфері виникнення суспільних відносин. Так, К. А. Шаповал зазначає, що «більшість вбивств у зв'язку з домашнім насильством вчиняються без підготовки та зводяться до використання випадкового знаряддя вчинення вбивства, як правило, це: кухонні ножі, тесаки, сокири, мотузки, подушки та інше. Виявлення на місці злочину такого знаряддя, або слідів його застосування дозволяє сформулювати попереднє припущення про відсутність спеціальної підготовки вбивці. Проте можливою є й така ситуація, коли вбивство, вчинене з підготовкою, злочинець міг виношувати план учинення вбивства, як помсту за раніше вчинені факти домашнього насильства у відношенні останнього. В даному випадку вбивцею виступають жертви домашнього насильства. Таке вбивство може мати латентний характер, так як у винної особи є час підготуватися та замаскувати сліди злочину. Тобто безпосередній спосіб вчинення вбивства полягає у заподіянні тілесних ушкоджень гострими колючо-ріжучими предметами (ніж, сокира), твердими тупими предметами, вогнепальною чи холодною зброєю, значно рідше зустрічаються випадки удушення (у тому числі повішення), утоплення, отруєння, в рідких випадках – спалення, переохолодження, позбавлення води і їжі, зштовхування з висоти» [21, с. 60].

В рамках дослідження вбивств з розчленуванням трупа, І. В. Борисенко виділив найбільш поширені

способи вчинення таких. «До них належать механічні (фізичні) способи вчинення вбивств: нанесення потерпілому пошкоджень тупими, твердими, колючо-ріжучими, рублячими предметами, задушення петлею або шляхом закриття м'яким предметом дихаючих органів (рота і носа). Частіше знаряддями вбивства були колючо-ріжучі знаряддя – в основному, різноманітні ножі; на другому місці – тупі предмети: молотки, цеглини, предмети побутового призначення; інколи такі вбивства вчинялися шляхом нанесення пошкоджень руками і ногами; менш поширеними є хімічні способи вчинення вбивств (при вбивствах з розчленуванням трупа, це, як правило, отруйні речовини). Випадки застосування вогнепальної зброї поодинокі. Мають місце і термічні способи вчинення вбивств (використання при вбивстві горючих і вибухових речовин). Убивство шляхом застосування вибухових речовин одночасно є однією з форм розчленування і останнім часом нерідко застосовується злочинцями при здійсненні вбивств на замовлення. Нерідко вище перелічені дії вчинюються в комплексі. При сексуально-садистських убивствах домінує задушення жертви, яке часто поєднується із застосуванням колючо-ріжучих предметів» [2, с. 8]. Варто зазначити, що автор диференціює способи безпосереднього вчинення умисного вбивства та способи розчленування трупа. Остання категорія зосереджена в двох аспектах: 1) взаємопов'язаний з прийомами незаконного позбавлення життя іншої людини та 2) самостійний набір операцій, що спрямовані на приховування наслідків злочинної діяльності.

Тоді як А. І. Кунтій «провівши аналіз слідчо-судової практики встановив, що характерним для умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання є відсутність способу готування, адже емоційний процес, який формує у особи злочинця умисел вчинити умисне вбивство, характеризується швидкоплинністю та раптовістю. Внаслідок цього стану, злочинець, може позбавити людину життя, шляхом побиття руками або ногами, шляхом удушення, з використанням вогнепальної чи холодної зброї, а також іншими способами. Інформацію про спосіб вчинення вбивства надає експерт, що проводить судово-медичну експертизу трупа. Він може встановити, як було нанесене поранення або удар (з якої сторони, під яким кутом, яким предметом); якщо це вогнепальне поранення, то з якої відстані стріляв злочинець, який калібр зброї він використовував, у якому положенні перебував потерпілий під час вбивства. Спосіб вбивства може вказати на стать злочинця, його фізичну чинність, спеціальні навички, можливий рід занять, військовий або інший досвід, уміння володіти певними видами зброї» [15, с. 49].

В контексті методики розслідування умисних вбивств малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності, Т. В. Ганжа виокремила «найбільш типові прийоми та операції їх безпосереднього вчинення, а саме: спричинення смерті шляхом: механічного ушкодження життєво важливих органів потерпілої особи (в тому числі завдання ударів об поверхню, нанесення ударів руками, ногами, твердими предметами і т.п.) – 51 %; скидання потерпілої особи з висоти –

5 %; позбавлення жертви можливості дихати (в тому числі внаслідок закриття органів дихання сторонніми предметами) – 14 %; застосування колото-ріжучих інструментів, холодної, вогнепальної, мисливської, пневматичної та інших видів зброї – 26 %; використання дії крайніх температур – 3 %; уведення в організм постраждалого сильнодіючих отруйних, хімічних речовин або лікарських засобів, медичних препаратів – 1 %» [6, с. 194-195]. Зауважимо, що авторка використовує наявність чи відсутність певних знарядь (засобів) досягнення злочинного умислу як центроутворюючого елементу механізму вчинення злочинів, передбачених п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України.

Безумовно «між способом, знаряддями і засобами вчинення злочину також є відповідний взаємозв'язок, проте це не дає підставу стверджувати, що знаряддя та засоби є частиною способу вчинення злочину» [18, с. 83].

Приймаючи до уваги викладений вище матеріал, стан наукової розробленості щодо особливостей розслідування окремих видів злочинів проти життя та здоров'я людини, а також результати узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (архівних кримінальних справ) щодо умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану на території України, нам вдалося виокремити найбільш типові способи їх безпосереднього вчинення. В основу поділу способів вчинення умисного вбивства, що досліджується, покладено функціональне призначення застосованої особою злочинця вогнепальної зброю, що виступає об'єктивним

чинником обрання ним відповідних прийомів та засобів досягнення злочинного умислу. А саме.

*1. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання бойової вогнепальної зброї.*

Як приклад, 08 червня 2022 року приблизно о 09 годині 10 хвилин громадянин С., знаходячись у стані алкогольного сп'яніння, перебуваючи неподалік ґрунтової дороги на території лісового фонду Державного підприємства Ніжинського лісового господарства в майстерській ділянці № 6 кварталу № 122, що у межах Кобижчанського старостинського округу Бобровицької міської ради Чернігівської області, з мотивів помсти, на ґрунті особистих неприязних відносин, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки у вигляді настання смерті громадянина П. та бажаючи їх настання, з метою протиправного заподіяння смерті останнього здійснив один прицільний постріл з вогнепальної зброї – гвинтівки системи Мосіна.

Внаслідок вказаний дії смерть громадянина П. настала на місці події, а саме від одного наскрізного кульового поранення грудної клітки з переломами 2-8 ребер зліва, ушкодженнями лівої легені, які супроводжувались гострою внутрішньою та зовнішньою кровотечею. Комплекс виявлених тілесних ушкоджень має ознаки тяжких тілесних ушкоджень за ознакою небезпеки для життя. Тілесне ушкодження у вигляді вогнепального кульового поранення грудної клітки знаходиться в прямому причинно-наслідковому зв'язку з причиною настання смерті потерпілого [13].

Знаряддям вчинення умисного вбивства зазначеної категорії є бойова вогнепальна зброя, яка призначена для ураження живої цілі противника або ж технічних засобів на відстані. В даному конкретному випадку йдеться про гвинтівку системи «Мосіна» зразка 1891/30 років, калібру 7,62x54R. Гвинтівка: є вогнепальною зброєю; придатна для проведення пострілів; виготовлена промисловим способом шляхом залучення ствола, ствольної коробки та затвору гвинтівки системи «Мосіна». Для досягнення кінцевої мети особою злочинцем були використані патрони, які є боєприпасами 7,62-мм (7,62\*54R) бойовими гвинтівочними патронами з кулями «ЛПС» зі сталевими сердечниками. Патрони до стрільби придатні та використовуються для проведення пострілів з бойової зброї калібру 7,62-мм (7,62x54R), а саме: гвинтівок, карабінів, ручних кулеметів відповідного калібру. Вони можуть бути виготовлені як промисловим так і кустарним способами.

Більше того, з метою встановлення всіх елементів механізму злочинної діяльності слідчий органу досудового розслідування повинен призначити відповідну судову вибухотехнічну експертизу, до предметної області якої відноситься питання щодо виявлення та ідентифікації слідів пострілу. Таким чином, в рамках кримінального провадження № 12020270080000210 на наданих на експертизу протяжці ствола виявлено сліди дифеніمالіну, який може бути віднесений до продуктів пострілу нітроцелюлозним порохом, що підтверджує проведення пострілу.

А тому, слушним видається твердження вченої у галузі криміна-

лістики В. О. Коновалової про те, що «спосіб вчинення будь-якого злочину завжди знаходить своє відображення і у слідах злочину, тобто корелюється з його слідовою картиною» [8, с. 7]. Характерними слідами для вказаного способу умисного вбивства, вчиненого з використанням вогнепальної зброї в умовах війни, є: 1) мертве тіло людини зі слідами вогнепального поранення; 2) сліди застосування вогнепальної зброї або так звані «сліди пострілу» (відстріляні гільзи, деформовані кулі, частки хімічних легкозаймистих чи вибухонебезпечних порошкоподібних речовин і т.п.); 3) сліди біологічного походження як то частки шкірного покриву, м'язових тканин, кісток; виділення слини, поту, сперми, крові та сечі; фрагменти органів та ін.; 4) зміни в речовій обстановці у вигляді слідів рук та ніг, недопалків цигарок, залишків спиртних напоїв, частин одягу тощо.

Механізм умисного протиправного заподіяння смерті іншій особі шляхом використання бойової вогнепальної зброї зосереджений у наведених нижче процесах: 1) використання прийомів та засобів, які спрямовані власне на протиправне позбавлення життя особи поза межами дії правового поля фактів перевищення меж необхідної оборони або необережності; 2) реалізація злочинного умислу, направленого на вбивство з метою приховування інших кримінальних правопорушень, вчинених як за відношенням до жертви, так і з метою недопущення розголошення відомостей про них (це можуть бути факти сексуального насильства чи інших дій сексуального чи насильницького характеру, незаконної вимоги передачі чужого

майна, іншого умисного вбивства чи заподіяння різного ступеню тілесних ушкоджень; незаконного заволодіння матеріальними цінностями та ін.); 3) обрання найбільш дієвого засобу досягнення протиправного задуму, опираючись на кореляцію навиків особи злочинця поводження зі зброєю та вихідної речової обстановки, що проявляється у наявності в користуванні чи вільному доступі до знаряддя злочину – бойової вогнепальної зброї та боєприпасів до неї. Безумовно, у вказаній формулі важливу роль відіграють час, місце та обстановка вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 115 КК України, а також особистісні характеристики як особи злочинця, так і потерпілого.

*2. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання мисливської вогнепальної зброї.*

Приміром, 28 вересня 2023 року приблизно о 18 годині 00 хвилин громадянин М. та громадянин Н. знаходилися в приміщенні гаражу, який розташований на території домогосподарства за їх спільним місцем проживання, де між ними на ґрунті раптово виникли неприязні відносини, виник конфлікт.

Далі, громадянин М. реалізуючи свій злочинний умисел, спрямований на умисне вбивство громадянина Н., взяв нарізну самозарядну стрілецьку вогнепальну зброю – мисливський карабін моделі «Форт 202», яку незаконно зберігав без передбаченого законом дозволу за адресою свого проживання. Після чого

спрямував ствол зброї в сторону останнього та умисно здійснив один постріл в область лівої тім'яної ділянки голови останнього. Внаслідок чого заподіяв кульове поранення голови жертви з пошкодженням тканини головного мозку, яке є смертельним [1].

Окреслений спосіб передбачає реалізацію злочинцем цілеспрямованих прийомів, зосереджених в умисному позбавленні життя особи потерпілого шляхом здійснення одиничного чи декількох пострілів в область окремих частин тіла останньої. В площині судової медицини зазначені прийоми проявляються у вигляді тілесних ушкоджень: 1) ушкодження цілісності м'яких тканин у вигляді вхідного отвору; 2) ушкодження цілісності м'яких тканин у вигляді вихідного отвору (за умови наскрізного кульового поранення); 3) ушкодження цілісності м'яких тканин у вигляді рваних ран шкірного покриву (за умови поверхневого непроникаючого чи рекошетного поранення); 4) ушкодження внутрішніх органів; 5) ушкодження цілісності кісток та (або) суглобів; 6) ушкодження цілісності нервових сплетень; 7) ушкодження цілісності сухожильних клітин; 8) ушкодження цілісності артеріальної та венозної судинної системи.

Це стає можливим за умови використання відповідних знарядь (засобів) вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 115 КК України – мисливської вогнепальної зброї. Законодавець визначає її як «вогнепальну зброю, що відпові-

<sup>1</sup> Кримінальна справа № 291/157/24 : матеріали Житомирського районного суду Житомирської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reestr.scdp.org.ua/ukr/decision/29115724> : матеріали Житомирського районного суду

дає вимогам, установленим до мисливської зброї технічним регламентом, а за його відсутності – національним (галузевим) стандартом. До мисливської вогнепальної зброї належать: мисливські гвинтівки, карабіни та штуцери, гладкоствольні рушниці, гладкоствольні рушниці із свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або в кінці ствола, мисливські рушниці зі свердловиною «сюпра», комбіновані рушниці, що мають поряд з гладкими і нарізні стволи [17].

*3. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання спортивної вогнепальної зброї.*

Наприклад, 07 лютого 2023 року, приблизно о 12 годині 00 хвилин, громадянка Д. прибула до приміщення стрілецького тиру «7,62» ТОВ «Полтавський стрілецький клуб», де після проходження інструктажу, в присутності інструктора громадянина Р., розпочала стрільбу з різних видів вогнепальної зброї.

Приблизно о 13 годині того ж дня, остання почала стрільбу з малокаліберного пістолету типу Марголіна та зробила з нього декілька пострілів по мішені. Після цього громадянка Д., продовжуючи тримати в руці цей же пістолет, умисно, з метою протиправного заподіяння смерті іншій людині, повернулася до громадянина Р., який стояв позаду неї та слідкував за дотриманням техніки безпеки, та здійснила не менше п'яти пострілів у ділянку грудної клітини та спину потерпілого, заподіявши особі потерпілого тяжкі тілесні ушкодження у вигляді вогнепальних поранень, від яких останній помер на місці події [11].

Зміст вказаного способу проявляється у наборі прийомів та операцій особи злочинця, які направлені на умисне вбивство іншої людини з використанням вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, які за своїм функціональним призначенням забезпечують проведення різного роду спортивних занять або змагань. Серед іншого, спортивна вогнепальна зброя активно використовується як на території стрілецьких тирів, так і на зборах відповідних спортивних федерацій нашої держави.

За наведених вище обставин вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 115 КК України, засобами досягнення злочинного умислу будуть виступати об'єкти матеріального світу, які активно використовуються особою злочинця для створення відповідних сприятливих умов. Йдеться про пістолет, який є коротко ствольним, нарізним, самозарядним пістолетом конструкції Марголіна, калібру 5,6 мм кільцевого запалення, виготовлений промисловим способом та придатний для пострілів. Не варто забувати й про боєприпаси до нього – патрони, які є бойовими припасами, що являються гвинтівочним спортивно-мисливськими патронами, калібру 5,6 мм, кільцевого запалення, виготовлені промисловим способом, придатні для ведення стрільби.

*4. Умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання некласифікованої за функціональним призначенням вогнепальної зброї.*

Так, 03 липня 2023 року приблизно о 14 годині громадянин Ч. за місцем свого проживання, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння,

усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій з мотивів виниклих неприязних відносин, з метою умисного вбивства громадянина Д., взяв одноствольний дульнозарядний пістолет із гнотовим запаленням.

Після цього, громадянин Ч. направився до місця проживання останнього, де, перебуваючи біля паркану вказаного домоволодіння, усвідомлюючи суспільно-небезпечний характер своїх дій та передбачаючи суспільно-небезпечні наслідки у вигляді настання смерті іншої людини і бажаючи їх настання, умисно здійснив один прицільний постріл із вогнепальної зброї в область голови громадянина Д., який перебував на території свого домоволодіння. Внаслідок отриманого вогнепального поранення потерпілий помер на місці події [14].

За умови обрання особою злочинцем наведеного способу вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 115 КК України, на місці події можуть бути виявлені наступні відображення в навколишньому середовищі: 1) знаряддя злочину (вогнепальна зброя, яка виготовлена кустарним шляхом та не піддається класифікації за функціональним призначенням); 2) металеві кульки, бойові патрони та їх окремі складові елементи (кулі, гільзи, капсулі, порох); 3) від'ємні частини саморобної вогнепальної зброї (металеві трубки, рукоятки, замок); 4) запалювальний елемент (сірники, запальничка, гніт, кремій); 5) труп зі слідами вогнепального поранення (проникаюче або непроникаюче); 6) сліди біологічного походження (слини, крові, інші виділення організму людини);

7) зміни в речовій обстановці тощо.

За вказаних вище обставин, етап підготовки до вчинення умисного вбивства з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану може включати в себе наступний набір взаємопов'язаних та об'єднаних єдиною метою дій вбивці: 1) вивчення спеціальної літератури чи пошук інформації з відкритих джерел соціальної мережі Інтернет щодо способів виготовлення вогнепальної зброї кустарним методом (в домашніх умовах, з підручних предметів, за допомогою доступних матеріалів і т.п.), конструктивних та функціональних особливостей його використання чи застосування, технічних характеристик через призму вбивчої дальності польоту кулі чи кульки тощо; 2) вивчення розпорядку дня особи потерпілого (в т.ч. з урахуванням службового становища чи соціального статусу); 3) пошук осіб-співучасників з урахуванням соціально-демографічних показників та морально-психологічних якостей (раніше судимі за вчинення кримінальних правопорушень насильницького характеру, схильні до вживання спиртних напоїв чи наркотичних засобів, непрацевлаштовані і т.п.); 4) придбання та пересилання кустарної вогнепальної зброї та патронів (кульок) до неї через логістичні компанії тощо.

Тоді як до прийомів та операцій, спрямованих на приховування наслідків кримінальних правопорушень, що досліджуються, варто віднести наступні: а) повне знищення чи часткове пошкодження слідової картини на місці події; б) інсценування вчинення суїциду особою потерпілого; в) знищення,

приховування чи викидання знарядь та засобів вчинення злочину, передбаченого ст. 115 КК України; г) інсценування смерті особи потерпілого внаслідок активних бойових дій (в т.ч. артилерійського чи балістичного обстрілу) в прифронтових районах, на звільненій від окупації чи тимчасово окупованій території України; г) знищення чи спотворення трупа з метою перешкоджання ідентифікації особи потерпілого; д) знищення слідів підготовки до вчинення умисного вбивства з використанням вогнепальної зброї (видаляння історій пошуку, замовлень чи логістики із програмного забезпечення електронно-обчислювального приладу чи засобу мобільного зв'язку, знищення інших цифрових слідів злочину) тощо.

В даному контексті ми повністю погоджуємося з думкою А. В. Коваленко, котрий особливу увагу приділяє методам криміналістичного дослідження цифрових слідів кримінального правопорушення в контексті сучасних тенденцій розвитку науки. Органи досудового розслідування та експертні підрозділи МВС України повинні бути озброєні актуальними засобами виявлення, фіксації, вилучення та дослідження такого роду матеріальних слідів. Вчений зазначає, що «розкриття й розслідування кримінальних правопорушень, учинених з використанням цифрових пристроїв, потребує з'ясування та фіксування операцій, здійснених правопорушником з подібними приладами. Будь-які дії користувача призводять до утворення в пам'яті електронно-обчислювального пристрою нових чи зміни існуючих комп'ютерних даних. Тому

операції правопорушника з такою технікою можливо відслідкувати за змінами даних, що утворюються в пам'яті пристроїв. Згадані зміни, своєю чергою, можна вважати специфічними електронними (цифровими) слідами кримінального правопорушення» [13, с. 227-228]. Наведений підхід є актуальним й під час досудового розслідування умисних вбивств, вчинених з використанням вогнепальної зброї в умовах дії правового режиму воєнного стану на території України, так як механізм утворення таких слідів є елементом того чи іншого способу реалізації злочинного задуму.

**Висновки.** Найбільш ґрунтовно спосіб кримінального правопорушення як наукова категорія досліджується в науці криміналістики. Це обумовлено тим, що типізація такого роду цілеспрямованих актів поведінки особи злочинця є складовою частиною криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень будь-якого виду, типу чи категорії. Вказаний процес корелюється з дослідженням емпіричних та статистичних матеріалів, що дозволяє надати практичної значимості та вагомості отриманим результатам.

В основу типізації способів вчинення умисних вбивств з використанням вогнепальної зброї в умовах воєнного стану покладено функціональне призначення застосованого особою злочинця знаряддя. Відтак, вона виглядає наступним чином: 1) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання бойової вогнепальної зброї; 2) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання мисливської вогнепальної

зброї; 3) умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі шляхом використання спортивної вогнепальної зброї; 4) умисне протиправне заподі-

яння смерті іншій особі шляхом використання некласифікованої за функціональним призначенням вогнепальної зброї.

### Список використаних джерел

1. Бондаренко Д. А. Розслідування зловживань владою або службовим становищем та перевищень влади або службових повноважень: дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2008. 237 с.
2. Борисенко І. В. Методика розслідування вбивств з розчленуванням трупа: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків. 1999. 19 с.
3. Борідько О. А. Криміналістична профілактика як структурний елемент методики розслідування злочинів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Запоріжжя, 2005. 191 с.
4. Висоцька В. В. Поняття способу вчинення злочину. *Правова держава*. 2011. № 13. С. 102–105.
5. Волобуєв А. Ф., Одерій О. В., Степанюк Р. Л. та ін. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 2; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 312 с.
6. Ганжа Т. В. Методика розслідування умисних вбивств малолітньої дитини або жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2019. 247 с.
7. Гресь Ю. О. Спосіб злочину та його значення для розслідування. *Правове життя сучасної України: матер. Міжнар. наук. конф. (Одеса, 15 травня 2020 р.)*. У 3-х т. Т. 3. С. 343–346.
8. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування: монографія. Харків: Факт, 2001. 311 с.
9. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
10. Кримінальна справа № 291/157/24: матеріали Житомирського районного суду Житомирської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118641674>
11. Кримінальна справа № 554/5889/23: матеріали Жовтневого районного суду м. Полтави. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99951934>
12. Кримінальна справа № 729/880/22: матеріали Бобровицького районного суду Чернігівської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93656215>
13. Кримінальна справа № 729/880/22: матеріали Бобровицького районного суду Чернігівської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93656215>
14. Кримінальна справа № 740/5850/23: матеріали Ніжинського міськрайонного суду Чернігівської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115508161>
15. Кунтій А. І. Методика розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання: монографія. Львів: ЛЬДУВС, 2016. 220 с.

16. Наголова І. Ю. Встановлення способу вчинення кримінального правопорушення під час досудового розслідування. *Науково-інформаційний вісник «Право»*. 2016. № 1 (13). С. 247–252.

17. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : наказ МВС України від 21.08.1998 № 1622 зареєстр. в Міністерстві юстиції України 07.10.1998 за № 637/3077. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98#Text>

18. Тельпіс М. В. Знаряддя та засоби вчинення злочину як обов'язкові ознаки об'єктивної сторони складу злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Серія ПРАВО. Випуск 53. Том 2. С. 82–87.

19. Тіщенко В. В. Підготовка злочину як об'єкт криміналістичного дослідження. *Актуальні проблеми криміналістики : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* Харків : Гриф, 2003. С. 93–99.

20. Флюнт М. О. Спосіб вчинення злочину в науках кримінального циклу: теоретико-методологічний аспект. *Правове життя сучасної України : матер. Міжнар. наук. конф.* (Одеса, 15 травня 2020 р.). У 3-х т. Т. 3. С. 234–237.

21. Шаповал К. А. Методика розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством : дис. ...д-ра філософії : 081 Право. Харків, 2023. 224 с.

**Yaremchuk Ruslan**, PhD student of Kharkiv National University of Internal Affairs

ORCID: 0009-0004-8288-0765

### **Typical methods of intentional murder committed with the use of firearms under the conditions of the legal regime of martial state**

The scientific article analyzes the state of scientific development regarding the features of the investigation of certain types of crimes against human life and health, as well as the results of the generalization of materials of criminal proceedings (archive criminal cases) regarding intentional murders committed with the use of firearms under the legal regime of martial law on the territory of Ukraine. On this basis, the most typical methods of their direct commission are identified. The basis for the division of methods of committing intentional murders under study is the functional purpose of the firearm used by the criminal, which acts as an objective factor in his choice of appropriate methods and means of achieving criminal intent. The content of the concept of «method of criminal offense» is revealed through the prism of a number of sciences of the criminal cycle, such as criminal law and criminology, criminal process and forensics.

As a conclusion of the study, it is proposed to base the typification of the methods of committing intentional murders using firearms under martial law on the functional purpose of the weapon used by the criminal. Therefore, it looks as

follows: 1) intentional unlawful causing of death to another person by using a combat firearm; 2) intentional unlawful causing of death to another person by using a hunting firearm; 3) intentional unlawful causing of death to another person by using a sporting firearm; 4) intentional unlawful causing of death to another person by using a firearm not classified by functional purpose.

**Keywords:** *intentional murder, method of criminal offense, typical method of committing a crime, firearm, forensic characteristics, instrument of crime, means of crime, martial law, investigation methodology, deprivation of life, causing death.*